

УДК 378:316.48

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ТА БАЗОВІ КОМПОНЕНТИ КОНФЛІКТОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

Гречановська О.В., к. пед. н.,
доцент кафедри філософії та гуманітарних наук
Вінницький національний технічний університет

У статті проаналізовано науковий підхід до таких понять, як культура, конфлікт, конфліктологічна культура та їх вплив на особистість. Сформульовано власне поняття конфліктологічної культури майбутніх інженерів та виокремлено її базові компоненти. Розглядається питання необхідності формування конфліктологічної культури у майбутніх випускників ВНЗ.

Ключові слова: культура, конфлікт, конфліктологічна культура, когнітивно-мотиваційний, психологічний, культурно-гуманітарний, креативний, професійний компоненти.

В статье проанализирован научный подход к таким понятиям, как культура, конфликт, конфликтологическая культура и их влияние на личность. Сформулировано понятие конфликтологической культуры будущих инженеров и выделены ее базовые компоненты. Рассматривается вопрос о необходимости формирования конфликтологической культуры у будущих выпускников вузов.

Ключевые слова: культура, конфликт, конфликтологическая культура, когнитивно-мотивационный, психологический, культурно-гуманитарный, креативный, профессиональный компоненты.

Hrechanovska O.V. ESSENCE OF CONCEPT AND BASIC COMPONENTS CONFLICTOLOGICAL CULTURE OF FUTURE ENGINEERS

The article analyzes the scientific approach to concepts such as culture, conflict, the conflict of their culture and identity in vpyv. Formulated own understanding of the conflict culture of future engineers and singled out its basic components. The question of the need to develop the conflict culture for future graduates.

Key words: culture, conflict, conflict culture, cognitive-motivational, psychological, culture-humanitarian, creative and professional component.

Постановка проблеми. Формування конкурентоспроможного фахівця є сьогодні провідною вимогою у вищій освіті і ґрунтується не лише на засвоєнні знань, умінь та навичок, а й на розумінні їх необхідності у подальшій трудовій діяльності, тому велике значення у професійному спрямуванні студентів вищих технічних навчальних закладів має особисте ставлення молоді до соціальних та культурних явищ, вміння не лише подавати себе, а ще й знаходити вихід зі складних конфліктних ситуацій. На нашу думку, актуальним сьогодні є формування конфліктологічної культури у майбутніх фахівців інженерних спеціальностей. Вища школа завжди була осередком, де формувалась майбутня національна еліта, що є запорукою «здорового» суспільства у всіх його сферах розвитку. Незважаючи на отриману спеціальність інженера, випускник ВНЗ, маючи обмеженість культурного світогляду (оскільки шкільна освіта не надає в достатньому обсязі культурологічних знань, а вищі технічні навчальні заклади скорочують години гуманітарно-культурологічних дисциплін) та низький рівень уміння спілкуватися з людьми після закінчення ВНЗ та влаштування на роботу не завжди знаходить спільну мову в колективі, що може призводити до різного типу конфліктних

ситуацій. За цих умов у навчальному закладі постає питання про формування конфліктологічної культури майбутніх інженерів, що впливає і на їхні професійні якості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання взаємозв'язку культури і освіти розкривають у своїх працях Н. Алексеев, В. Андреев, І. Арановська, М. Боровик, В. Зінченко, І. Зимня, І. Зязюн, Л. Кондрацька, І. Лернер, А. Литвінцева, Т. Мельничук, О. Панкратова, В. Сластьонін, Є. Шиянов, В. Шубін, І. Якиманська та ін.

Теоретичний та практичний досвід аналізу конфлікту та конфліктних ситуацій поданий у працях З. Фрейда, К.Г. Юнга, Р. Дарендорфа, М. Дойча, Л. Козера, К. Левіна, Я.Л. Морено, Д. Карнегі, Х. Корнеліуса, Л. Юрі, Р.Фішера, Д. Скотт, А. Маслоу, К. Роджерса, А. Анцупова, Є. Єршова, П. Блонського, Д. Виготського, М. Пірен, Л. Петровської, А.Шипілова, Г. Ложкіна, Н. Пов'якель та ін.

Проблемам конфліктологічної культури та конфліктологічної компетентності у різних галузях присвятили свої праці О. Щербакова, Н. Самсонова, Н. Підбуцька, А. Анцупова, У. Мастенбрук, Л. Петровська, І. Шипілова та ін.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання до-

слідження, яке полягає у розкритті сутності поняття конфліктологічної культури студентів технічних ВНЗ та обґрунтуванні її базових складників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальні процеси, які відбуваються з людиною упродовж усього її життя, не завжди є однозначними і можуть бути суперечливими, і всі ці процеси базуються на культурі як основі суспільства й особистості та конфліктах як невід'ємній частині всіх процесів. Важливий період формування цих процесів припадає саме на студентський вік, коли молода людина формується не лише як особистість, а й як професіонал. Це період, коли потрібно допомогти молоді зрозуміти та осмислити ідентифікацію себе як члена суспільства та фахівця, робити вірні кроки в міжособистісних стосунках та добиватися внутрішньої рівноваги; стимулювати появу мотивації до вивчення нового, особистісний розвиток і зростання, самоствердження, що без належного спрямування не завжди приносить позитивні результати. Можемо сказати, що формування особистості – це дорога, а формування конфліктологічної культури – дороговказ.

У цьому дослідженні ми розглядаємо формування конфліктологічної культури, тому основну увагу спрямовуємо на культуру та її роль у розвитку особистості.

За І. Зімньою [1] культурна людина характеризується такими рисами, як:

- повага до гідності іншої людини та збереження особистої гідності в різноманітних ситуаціях соціальної взаємодії (побутової, професійної, суспільної), тобто культура особистості, саморегуляції;

- адекватність людини (зовнішній вигляд, манера поведінки, спілкування) у ситуаціях побутової, професійної, суспільної взаємодії, тобто культура побуту, праці, здорового способу життя, спілкування;

- додержання етно-соціокультурних традицій, звичаїв, норм, етикету у кроскультурній взаємодії, тобто культура нормативної поведінки, соціальної взаємодії;

- актуальна готовність використання загальнокультурного індивідуального фонду знань (гуманітарних, природничих, економічних, політичних, правових тощо), які сформувалися змістом повної середньої та вищої освіти, у процесі вирішення завдань соціальної взаємодії, тобто культура інтелектуальної та предметної діяльності, культура інтелекту;

- потреба задоволення та продовження особистісного соціокультурного (морального, інтелектуального, естетичного тощо) розвитку та саморозвитку, тобто культура

саморегуляції, особистого самовизначення;

- орієнтування в основних ціннісно-сміслових домінантах сучасного світу, країни, суспільства; в основних напрямках історії та збереження культурного життя світу, країни (живопис, музика, література, архітектура тощо), тобто загальноцивілізаційна культура;

- соціальна відповідальність за себе, свою поведінку, за добробут інших, тобто культура соціального буття.

Аналізуючи риси, які подає автор, ми бачимо, що по суті мова ведеться про безконфліктну людину, яка не повинна призводити до конфліктів. Але хіба самовизначення, самореалізація, збереження особистої гідності тощо може бути без конфліктів? Ми вважаємо доцільним розглянути сутність поняття конфліктологічної культури.

Сьогодні не існує єдиного визначення поняття «культура». Якщо з кінця XIX по першу чверть XX ст. було подано близько 10 визначень культури, з кінця першої чверті по 60-ті рр. XX ст. з'явилось ще понад 150 визначень, то в науково-монографічній літературі сьогодення їх подано понад 500. Слово «культура» (від латинського «cultura») увійшло у вжиток лише у другій половині XVIII ст., коли латина перестала бути живою мовою.

Прийнято вважати, що перше визначення поняття «культура» подав Е. Тейлор (англійський історик культури, 1832–1917 рр.) у фундаментальній праці «Первісна культура»: «Культура – комплекс, що містить знання, вірування, мистецтво, мораль, закони, а також інші здібності і навички, засвоєні людиною як членом суспільства». Це визначення Е.Б. Тейлора сьогодні вважається класичним [2].

Не можемо не погодитись з Д. Мацумото [3], який визначає культуру як динамічну систему правил, експліцитних (явних, відкритих) та імпліцитних (неявних, прихованих), установлених групами з метою забезпечити своє виживання, включаючи установки, цінності, уявлення, норми і моделі поведінки, загальні для групи, але реалізовані по-різному кожним специфічним об'єднанням усередині групи, що передаються з покоління у покоління, відносно стійкі, але здатні змінюватися у часі.

Л.Г. Іонін [4] на основі досвіду А. Крьобе-ра та К. Клахольна позначив шість основних типів визначень культури, такі як описові визначення, в яких перераховується все те, що охоплює поняття культури; історичні визначення, які роблять акцент на процесах соціального успадкування, традиціях; нормативні визначення, що підкреслюють роль цінностей і норм; психологічні ви-

значення, які роблять акцент на процесах адаптації до середовища, навчання; структурні визначення, що акцентують увагу на структурі культури; генетичні визначення, в яких культура визначається з позиції її походження.

У своїх працях визначення культури розглядали такі вчені, як Л. Бережнова, О. Рудницька, А. Гуревич, Л. Матвеева, І. Лернер, А. Фліер, Н. Багдасарян та багато інших. Ці визначення ми можемо віднести до загального поняття культури, її суспільного значення.

Низка вчених, таких як М. Дедюліна, Н. Ороєв, О. Панченко, В. Полікарпов, зазначають, що якою б не була університетська освіта (класична чи технічна), можливо, найважливішим її результатом є соціалізація та інкультурація, соціокультурна самоідентифікація особистості, тобто самовизначення людини в соціокультурному просторі, встановлення нею своєї соціальної (в тому числі і професійної), етнічної, політичної, конфесійної ідентичності [5]. Ми погоджуємося із твердженням учених і хочемо зауважити, що результати університетської освіти, які розглядають науковці, по суті також мають конфліктологічний аспект, що потребує розв'язання та вірного підходу, і тому формування конфліктологічної культури під час навчання у ВНЗ є одним із важливих аспектів.

Багато вчених із різних наукових галузей намагалися і до сьогодні намагаються дослідити таке явище, як конфлікт, дати йому визначення, визначити його місце в житті людини і суспільства. Вчений Ф. Василюк писав, що «якщо поставити собі за мету знайти дефініцію, яка не заперечувала б жодному з наявних поглядів на конфлікт, вона звучала б абсолютно беззмістовно: конфлікт – це зіткнення чогось із чимось».

Відомий американський теоретик Л. Козер, визначення якого вважається провідним у Європі, у 1956 р. видав книгу «Функції соціального конфлікту», в якій дав визначення конфлікту. Він довів, що не існує соціальних груп без конфліктних відносин і що конфлікти мають негативне і позитивне значення для функціонування суспільних систем та їх змін, а також стверджував, що чим більше незалежних один від одного конфліктів, тим краще для суспільства. Науковець тлумачить конфлікт як боротьбу, яка виникає із-за дефіциту влади, статусу або засобів, необхідних для задоволення цінностей і домагань, і передбачає нейтралізацію, ущемлення або знищення цілей противника [6, с. 29].

К. Левін був першим психологом, що досліджував конфлікт як такий. Свої роботи

він узагальнив у книзі «Вирішення соціальних конфліктів» (1948 р.), яку по праву можна вважати першим дослідженням у психології конфліктів і в конфліктології в цілому. У теорії поля Левіна конфлікт «психологічно характеризується як ситуація, в якій на індивіда діють протилежно спрямовані одночасно впливаючі сили приблизно рівної величини» [7].

Автор найбільш фундаментальної російської монографії із проблем соціології конфлікту А.Г. Здравомислов пише, що «конфлікт – це найважливіша сторона взаємодії людей у суспільстві, свого роду клітинка соціального буття. Це форма відносин між потенційними або актуальними суб'єктами соціальної дії, мотивація яких зумовлена ворогуючими цінностями і нормами, інтересами і потребами» [8].

Конфлікти поділяють на такі типи, як

- особистісні конфлікти (внутрішньоособистісні, внутрішні, інтрасуб'єктивні, інтраперсональні, психологічні), які виникають під час зіткнення протилежних мотивів, потреб, інтересів людини;

- міжособистісні конфлікти – цей різновид конфліктів виникає за наявності проблемної ситуації, в якій учасники переслідують несумісні цілі; дотримуються несумісних цінностей і норм, намагаючись реалізувати їх у стосунках один із одним; одночасно в гострій конкурентній боротьбі прагнуть досягнення однієї і тієї ж мети;

- міжгрупові конфлікти, в яких конфліктуєючими сторонами є соціальні групи, що переслідують несумісні цілі. Нерідко цей вид конфліктів є результатом міжособистісного конфлікту, коли опонентів підтримують їх однодумці [6].

У розгляді конфлікту як явища у студентському середовищі нам імпонує визначення таких науковців, як В. Галаган, В. Орлов, О. Отич, О. Фурса, які характеризують конфлікт як процес крайнього загострення суперечностей та боротьби двох чи більше сторін соціальної взаємодії, який супроводжується негативними емоціями. Вони вважають, що це відкрите або приховане протистояння цих сторін унаслідок відстоювання ними взаємовиключних інтересів, цілей, позицій, суджень чи поглядів. При цьому кожна з конфліктуєючих сторін вважає себе правою і рішуче вступає в боротьбу за свої інтереси. Конфлікти виникають через протилежність інтересів і соціальних установок людей, вони потребують обов'язкового розв'язання, оскільки без цього неможливе нормальне функціонування соціальної групи, колективу [9].

Також не можна не погодитись з американськими вченими П. Коулманом та

Р. Фергюсоном, які вважають, що загалом відповідь полягає у поєднанні двох чинників – людей та середовища. Ми також погоджуємося з авторами, що наша особистість, минуле, почуття, характер, стать, освіта, культурне виховання, мова, самоконтроль та інші риси – все це зумовлює нашу реакцію на конфлікт. Особливості конкретного середовища (культурні норми та правила, закони, наявність носіїв влади чи інших третіх сторін, панування жорсткості, вільний обіг зброї, кодекс честі, температурний фон тощо) також впливають на розвиток конфлікту. Найголовнішим залишається те, в який спосіб ці два чинники взаємодіють [10].

У цьому визначенні ми можемо відзначити, що науковці розглядають конфлікт та його вирішення через призму зв'язку людини і суспільства, на що має свій провідний вплив культура. Те, що культура має великий освітній та виховний вплив на людину, як і вирішення конфліктів, сьогодні можна сприймати як аксіому. Визначення «конфлікт» та «культура» є взаємодоповнювальними основами формування та становлення людини як особистості.

Вперше поняття «конфліктологічна культура» було проаналізовано у роботі Н. Самсонової [11], яка розглядає конфліктологічну культуру як частину більш широкого та цілісного явища, яке можна назвати професійною культурою. Автор вважає, що необхідно розрізнити поняття «конфліктологічна культура особистості» та «конфліктологічна культура фахівця». Конфліктологічна культура особистості виявляється у прагненні (потреба, бажання) і умінні попереджати і вирішувати соціальні конфлікти (міжособистісні, міжетнічні та міжнаціональні). У сучасних умовах загострення протистояння у суспільних відносинах дає змогу соціальним конфліктам бути найважливішим чинником соціалізації.

Під «конфліктологічною культурою фахівця» науковець у цьому дослідженні розуміє якісну характеристику професійної життєдіяльності спеціаліста в конфліктогенному професійному середовищі. З'ясування місця і ролі конфліктологічної культури фахівця у структурі професійної культури вимагає встановлення об'єктивності існування цього виду професійної культури та взаємозв'язку з іншими її видами (інформаційною, комунікативною, методологічною та спеціальною).

Нам імпонує думка Н. Підбуцької [12], яка під конфліктологічною культурою майбутнього інженера-машинобудівника розуміє інтегровану характеристику суб'єкта праці, здатного до перетворювальної ді-

яльності в конфліктогенному професійному середовищі. Фахівець, який володіє конфліктологічною культурою, підготовлений до професійної діяльності на всіх рівнях ускладнень – від міжособистісних (конфліктні ситуації і конфлікти з суб'єктами професійної діяльності) до внутрішньоособистісних (подолання внутрішньоособистісних ролювих, когнітивних, мотиваційних конфліктів).

На нашу думку, конфліктологічна культура – це прогнозування і знаходження компромісного вирішення конфлікту в різних життєвих ситуаціях та вміння адаптуватися у конфліктогенному середовищі.

Конфліктологічну культуру майбутнього інженера ми розглядаємо як складник професійно важливих якостей фахової компетентності, набутої у процесі навчання у ВНЗ.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, аналіз наукової та фахової літератури із проблематики культури та конфліктів, конфліктологічної культури в різних сферах діяльності дав нам змогу сформулювати власне поняття конфліктологічної культури майбутніх інженерів. Виходячи із цього визначення, ми виокремили такі базові компоненти конфліктологічної культури, як когнітивно-мотиваційний (пізнавально-мотиваційний); культуро-гуманітарний; психологічний; креативний; професійний. Приділення уваги формуванню конфліктологічної культури є важливим елементом у навчально-виховному процесі та становленні фахівця високого рівня та сприятиме соціалізації особистості в суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зимняя И.А. Общая культура и социально-профессиональная компетентность человека / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2005. – № 11. – С. 14–20.
2. Кравець М.С. Культурологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації / М.С. Кравець – Львів: Новий Світ-2000, 2008. – 320 с. – С. 15.
3. Мацумото Д. Психология и культура СПб.: Питер, 1-е издание, 2003, 720 с. – С. 125.
4. Ионин Л.Г. Социология культуры: учеб. пособие для вузов / Л.Г. Ионин; Гос. Ун-т – Высшая школа экономики. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд. дом ГУ ВШЭ, 2004. – 427 [5] с. – С. 11.
5. Учебно-методический комплекс по дисциплине «Культурология» / [Дедюлина М.А., Ороев Н.А., Папченко Е.В., Поликарпов В.С.] – Таганрог : Изд-во ТРТУ, 2006. – 80 с. – С. 4.
6. Пірен М.І. Конфліктологія: Підручник. – К.: МАУП, 2007. – 360 с. – С. 29
7. Гришина Н.В. Психология конфликта – СПб.: Издательство «Питер», 2000. – 464 с. – С. 10.
8. Здравомыслов А.Г. Социология конфликта: Россия на путях преодоления кризиса. Учебное пособие

для студентів вищих навчальних закладів. – М. : Аспект Пресс, 1995. – С. 94.

9. Психологія конфлікту: Навчально-методичний посібник для підготовки магістрів усіх форм навчання / В.Ф. Орлов, О.М. Отіч, О.О. Фурса. – К. : ДЕТУТ, 2008. – 422 с. – С. 12.

10. Коулман П.Т. Результативний конфлікт / Пітер Т. Коулман, Роберт Фергюсон ; пер. з англ. Інни Соф'єнко. – К. : Наш Формат, 2016. – 320 с. – С. 27.

11. Самсонова Н.В. Конфликтологическая культура и технология ее формирования в системе вузовского образования: Монография. – Калининград: Изд-во КГУ, 2002. – 308 с.

12. Підбуцька Н.В. Педагогічні умови формування конфліктологічної культури майбутнього інженера-машинобудівника: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук: 13.00.04. / Н.В. Підбуцька – Вінниця, 2008 – 22 с. – С. 8.

УДК 378.04:338.48

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ ІЗ ТУРИЗМУ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ЗІ СПОЖИВАЧАМИ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ

Дишко О.Л., к. пед. н.,
доцент кафедри туризму

ПВНЗ «Академія рекреаційних технологій і права»

У статті проаналізовано основні підходи щодо проблем професійної туристської освіти. Подано авторське визначення поняття «професійна взаємодія зі споживачами туристичних послуг». Наведено результати анкетування викладачів вищих навчальних закладів щодо визначення окремих аспектів підготовки бакалаврів із туризму до професійної взаємодії зі споживачами туристичних послуг. У зв'язку з активним розвитком туристичної галузі та впровадженням міжнародних стандартів підкреслюється необхідність підвищення якості підготовки майбутніх фахівців сфери туризму.

Ключові слова: *бакалавр із туризму, професійна підготовка, туристська освіта, професійна взаємодія, споживачі туристичних послуг.*

В статье проанализированы основные подходы к решению проблем профессионального туристического образования. Представлено авторское определение понятия «профессиональное взаимодействие с потребителями туристических услуг». Приведены результаты анкетирования преподавателей нескольких высших учебных заведений касательно отдельных аспектов подготовки бакалавров туризма к профессиональному взаимодействию с потребителями туристических услуг. В связи с активным развитием туристической отрасли и внедрением международных стандартов подчеркивается необходимость повышения качества подготовки будущих специалистов сферы туризма.

Ключевые слова: *бакалавр туризма, профессиональная подготовка, туристическое образование, профессиональное взаимодействие, потребители туристических услуг.*

Dyshko O.L. PECULIARITIES OF BACHELORS OF TOURISM TRAINING FOR PROFESSIONAL INTERACTION WITH TOURISM SERVICES CONSUMERS

In the article the main approaches to the problems of vocational tourism education have been analyzed. The authorial definition of “professional interaction with consumers of tourism services” has been posted. The results of the survey of teachers of higher educational establishments to identify certain aspects of bachelors of tourism to professional interaction with consumers of tourism services have been given. Due to the active development of the tourism industry and the introduction of international standards the need to improve the training of future specialists in tourism has been highlighted.

Key words: *bachelor of tourism, professional training, professional interaction, consumers of tourism services.*

Постановка проблеми. Євроінтеграційні процеси і соціально-економічні перетворення, що відбуваються у сучасному суспільстві, безпосередньо впливають на стан вищої освіти. Зокрема, це стосується підготовки фахівців із туризму, здатних до самореалізації, акмеологічного професійного й особистісного розвитку. Актуальність проблеми зумовлює той факт, що удосконалення системи професійної під-

готовки бакалаврів із туризму є провідним фактором досягнення успіхів у професійній туристичній діяльності. Сьогодні фахівці з туризму мають бути готовими до виконання складних професійних завдань у процесі професійної взаємодії зі споживачами туристичних послуг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні засади професійної підготовки фахівців із туризму ок-